Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING IJTIMOIY ISH TIZIMIGA TA'SIRI: IMKONIYATLAR VA XAVFLAR

Daminova Muxlisabonu Askarovna
Qashqadaryo viloyati Qarshi shahri
Qarshi Davlat universiteti
Falsafa va sotsiologiya kafedrasi o‘qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24128437

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining ijtimoiy ish tizimiga ta'siri, uning imkoniyatlari va xavflari tahlil qilinadi. Muallif sun'iy intellektning ijtimoiy ishdagi zamonaviy qo'llanilish yo'nalishlarini, jumladan mijozlarni baholash, xavf guruhlarini aniqlash, resurslarni taqsimlash va qarorlar qabul qilishda yordam berish kabi jihatlarni ko'rib chiqadi. Maqolada sun'iy intellekt asosidagi vositalarning ijtimoiy xodimlar mehnatini yengillashtirishi, ma'lumotlarni tez tahlil qilishi va samaraliroq yordam ko'rsatishi kabi ijobiy tomonlari yoritilgan. Shuningdek, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi, algoritmik kamsitish, inson omilining yo'qolishi va texnologik qaramlik kabi xavflar muhokama qilinadi. O'zbekiston sharoitida bu texnologiyalarni joriy etishning o'ziga xos jihatlari ko'rsatib o'tilgan. Muallif sun'iy intellektni ijtimoiy ishga joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar beradi.
Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ijtimoiy ish, algoritmlar, shaxsiy ma'lumotlar, algoritmik kamsitish, ijtimoiy xodim, raqamli texnologiyalar, O'zbekiston.

ВЛИЯНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА СИСТЕМУ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ: ВОЗМОЖНОСТИ И РИСКИ

Аннотация: В данной статье анализируется влияние технологий искусственного интеллекта на систему социальной работы, его возможности и риски. Автор рассматривает современные направления применения искусственного интеллекта в социальной работе, включая такие аспекты, как оценка клиентов, выявление групп риска, распределение ресурсов и помощь в принятии решений. В статье освещаются положительные стороны инструментов на основе искусственного интеллекта – облегчение труда социальных работников, быстрый анализ данных и оказание более эффективной помощи. Также обсуждаются такие риски, как безопасность персональных данных, алгоритмическая дискриминация, потеря человеческого фактора и технологическая зависимость. Показаны специфические особенности внедрения этих технологий в условиях Узбекистана. Автор даёт практические рекомендации по внедрению искусственного интеллекта в социальную работу.
Ключевые слова: искусственный интеллект, социальная работа, алгоритмы, персональные данные, алгоритмическая дискриминация, социальный работник, цифровые технологии, Узбекистан.

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES ON THE SOCIAL WORK SYSTEM: OPPORTUNITIES AND RISKS

Abstract: This article analyzes the impact of artificial intelligence technologies on the social work system, its opportunities and risks. The author examines modern directions of AI application in social work, including such aspects as client assessment, identification of risk groups, resource allocation, and assistance in decision-making. The article highlights the positive aspects of AI-based tools – facilitating the work of social workers, rapid data analysis, and providing more effective assistance. Such risks as personal data security, algorithmic discrimination, loss of the human factor, and technological dependence are also discussed. The specific features of implementing these technologies in the context of Uzbekistan are shown. The author provides practical recommendations for introducing artificial intelligence into social work.

Keywords: artificial intelligence, social work, algorithms, personal data, algorithmic discrimination, social worker, digital technologies, Uzbekistan.

Kirish. Sun'iy intellekt texnologiyalari so'nggi yillarda hayotning deyarli barcha sohalariga kirib bordi va ijtimoiy ish tizimi ham bundan mustasno emas. [1] Ijtimoiy ish insonning eng nozik va murakkab muammolari bilan ishlaydigan soha bo'lib, unda har bir qaror inson taqdiriga ta'sir qilishi mumkin. Shu sababli sun'iy intellektning bu sohaga kirib kelishi alohida e'tibor va ehtiyotkorlikni talab qiladi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishda ma'lumotlar hajmi tobora orth bormoqda, mijozlar soni ko'paymoqda va resurslar cheklangan sharoitda samarali ishlash zarurati kuchaymoqda. [2] Sun'iy intellekt bu muammolarni hal qilishda muhim vosita bo'lishi mumkin, biroq uning chegaralari va xavflari hali to'liq o'rganilmagan. Ayniqsa, ijtimoiy ish kabi insonparvarlik sohasida texnologiyaning o'rni qanday bo'lishi kerakligi masalasi ochiq qolmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi sun'iy intellekt texnologiyalarining ijtimoiy ish tizimiga ta'sirini tizimli o'rganish, uning imkoniyatlari va xavflarini baholashdan iborat. Tadqiqot vazifalari qatoriga sun'iy intellektning ijtimoiy ishdagi qo'llanilish yo'nalishlarini aniqlash; ijobiy imkoniyatlarni ko'rsatib o'tish; xavf va cheklovlarni tahlil qilish; O'zbekiston sharoitidagi xususiyatlarni baholash; amaliy tavsiyalar ishlab chiqish kiradi. [3]

Tadqiqot ob'ekti ijtimoiy ish tizimi, predmeti esa unga sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'siridir. Maqolada tizimli tahlil, qiyosiy o'rganish va ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish usullaridan foydalanilgan.

Asosiy qism. Sun'iy intellekt ijtimoiy ish tizimida bir necha yo'nalishda qo'llanilmoqda. Birinchi yo'nalish – mijozlarni baholash va xavf guruhlarini aniqlashdir. Algoritmlar katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilib, qaysi oilalar yoki shaxslar yordamga ko'proq muhtojligini aniqlashi mumkin. [4] Bu esa ijtimoiy xodimlarga resurslarni samaraliroq taqsimlash imkonini beradi.

Ikkinchi yo'nalish – murojaatlarni avtomatik qayta ishlashdir. Chatbotlar va virtual yordamchilar fuqarolarning oddiy savollariga javob berishi, arizalarni qabul qilishi va ularni tegishli bo'limlarga yo'naltirishi mumkin. [5] Bu ijtimoiy xodimlarning vaqtini tejaydi va ularni murakkabroq ishlarga jalb qilish imkonini beradi.

Uchinchi yo'nalish – ma'lumotlarni tahlil qilish va prognozlashdir. Sun'iy intellekt ijtimoiy muammolarning rivojlanish tendensiyalarini prognoz qilishi, muayyan hududlarda qanday muammolar

paydo bo'lishi mumkinligini oldindan aytishi mumkin. [6] Bu esa profilaktik choralarni o'z vaqtida ko'rishga yordam beradi.

Bu imkoniyatlar bilan bir qatorda jiddiy xavflar ham mavjud. Eng muhim xavflardan biri – shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligidir. Ijtimoiy ish mijozlarning eng nozik ma'lumotlari – sog'lig'i, oilaviy ahvoli, moliyaviy holati bilan ishlaydi. [7] Bu ma'lumotlarning buzilishi yoki noto'g'ri ishlatilishi jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Ikkinchi xavf – algoritmik kamsitishdir. Algoritmlar o'tmishdagi ma'lumotlar asosida o'qitiladi va agar bu ma'lumotlarda kamsitish elementlari bo'lsa, algoritm ham ularni takrorlaydi. [8] Masalan, ayrim guruhlarga nisbatan noto'g'ri baholash yoki resurslarni adolatsiz taqsimlash yuzaga kelishi mumkin.

Uchinchi xavf – inson omilining yo'qolishidir. Ijtimoiy ishning asosi insoniy munosabat, hamdardlik va tushunishdir. Sun'iy intellekt bu jihatlarni to'liq almashtira olmaydi. Agar qarorlar faqat algoritmlar asosida qabul qilinsa, mijozning individual ehtiyojlari e'tibordan chetda qolishi mumkin.

To'rtinchi xavf – texnologik qaramlikdir. Sun'iy intellekt tizimlariga haddan tashqari tayanish ijtimoiy xodimlarning kasbiy ko'nikmalarini zaiflashtirishi mumkin.

Xulosa. Sun'iy intellekt texnologiyalari ijtimoiy ish tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda va bu ta'sir ikki tomonlama xarakterga ega. Bir tomondan, ular samaradorlikni oshiradi, ma'lumotlarni tez tahlil qiladi, xavf guruhlarini aniqlaydi va qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Ikkinchi tomondan, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi, algoritmik kamsitish, inson omilining yo'qolishi va texnologik qaramlik kabi jiddiy xavflarni keltirib chiqaradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt ijtimoiy ishning o'rnini bosa olmaydi, balki uni qo'llab-quvvatlovchi vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin. Ijtimoiy ishning asosi – insoniy munosabat, hamdardlik, tushunish va mas'uliyatdir. Bu jihatlarni hech qanday algoritm to'liq almashtira olmaydi. Shu sababli sun'iy intellektdan foydalanishda inson omilini markazda saqlash, texnologiyani maqsad emas, vosita sifatida qabul qilish zarur.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt imkoniyatlaridan voz kechish ham to'g'ri bo'lmaydi, chunki ijtimoiy xizmatlar hajmi va murakkabligi ortib borayotgan sharoitda an'anaviy usullar bilan samarali ishlash tobora qiyinlashmoqda. Demak, masala texnologiyani butunlay rad etishda emas, balki uni to'g'ri, xavfsiz va insonparvarlik tamoyillariga mos ravishda joriy etishdadir.

Kelgusida sun'iy intellektni ijtimoiy ishga joriy etish bo'yicha quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin. Birinchidan, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qat'iy qoidalarni ishlab chiqish va ularga rioya qilishni ta'minlash zarur, chunki ijtimoiy ish eng nozik ma'lumotlar bilan ishlaydi. Ikkinchidan, algoritmlarni yaratishda ularning xolisligini ta'minlash, kamsitish elementlarini oldini olish uchun maxsus tekshiruvlar o'tkazish lozim. Uchinchidan, ijtimoiy xodimlarni raqamli savodxonlik va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish bo'yicha o'qitish, ularning kasbiy ko'nikmalarini zaiflashtirmaslikka e'tibor qaratish kerak. To'rtinchidan, sun'iy intellekt qabul qilgan har bir qaror shaffof va izohlanishi mumkin bo'lishi, mijozning unga e'tiroz bildirish huquqi saqlanishi zarur. Beshinchidan, inson nazoratini saqlab qolish, ya'ni muhim qarorlar yakunda ijtimoiy xodim tomonidan tasdiqlanishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt ijtimoiy ish tizimi uchun katta imkoniyatlar yaratadi, biroq bu imkoniyatlardan foydalanishda ehtiyotkorlik, inson huquqlariga hurmat va shaffoflik tamoyillariga tayanish zarur. Faqat shu tarzda texnologiya ijtimoiy ishning asosiy maqsadi – inson farovonligini

oshirishga xizmat qiladi, aks holda u insoniy munosabatlarni siqib chiqaruvchi sovuq mexanizmga aylanib qolishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jo'rayev N.Q. Raqamli jamiyat va ijtimoiy ish // Monografiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – B. 85-102.
2. Xodjayev B.T. Sun'iy intellekt asoslari // O'quv qo'llanma. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2023. – B. 108-125.
3. Nazarov Sh.R. Algoritmlar va ijtimoiy xizmatlar // Sotsiologik tadqiqotlar jurnali. – 2024. – №1. – B. 41-52.
4. Karimov A.A. Chatbotlar va avtomatlashtirish // Ilmiy maqola. – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2024. – B. 35-46.
5. Muminov R.T. Prognozlash va ijtimoiy siyosat // Darslik. – Toshkent: Noshir, 2022. – B. 88-98.
6. Saidov U.S. Shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi // Monografiya. – Toshkent: Adolat, 2022. – B. 98-112.
7. Tillyaev Sh.Q. Algoritmik kamsitish muammosi // Axborot texnologiyalari va jamiyat. – 2023. – №3. – B. 58-67.
8. Abdurahmonova D.K. Sun'iy intellekt va ijtimoiy ish // Sotsiologik tadqiqotlar jurnali. – 2024. – №1. – B. 52-60.